

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

**ПОЛІТИКА ТА ПРАВО
В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПОШУК РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

...

23 КВІТНЯ 2024

**Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2024**

УДК 32:341.3«364»(082)
П 50

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 8 від 28 березня 2024 року)*

П 50 **ПОЛІТИКА ТА ПРАВО В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОШУК
РІШЕНЬ** : збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. / за заг. ред.
П. В. Горінова ; Навчально-науковий інститут права та політології
УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). – Київ :
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. – 399 с.

Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень» містить короткий зміст результатів науково-дослідних робіт наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів закладів вищої освіти, наукових установ і організацій. Збірник присвячено аналізу й оцінці політичних і правових аспектів у контексті воєнного стану, з особливим акцентом на українські реалії та міжнародну перспективу. У збірнику широко представлені теми, що стосуються захисту прав людини, правового регулювання під час воєнного стану, ролі національних та міжнародних інституцій у забезпеченні правопорядку та справедливості. Велика увага приділена питанням соціального захисту військовослужбовців та цивільного населення, особливостям правосуддя в умовах воєнного стану. Дослідження в збірнику відзначаються глибоким аналітичним підходом та різноманітністю методологій, що дозволяють оцінити складність та багатовекторність правових і політичних викликів сучасного світу.

Збірник є джерелом для науковців, юристів, політологів, а також для всіх, хто цікавиться глибоким розумінням сучасних правових і політичних реалій. Він сприяє науковому діалогу, обміну знаннями та досвідом між фахівцями різних галузей, що є ключовим для вироблення комплексних підходів до вирішення глобальних викликів сучасності.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори матеріалів.

УДК 32:341.3«364»(082)
DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-MK_NNIPiP_2024

© Автори публікацій, 2024
© ННПіП УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковальчук С. В. Правові засади взаємодії громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах становлення демократичної правової держави : дис. ... д-ра філос. / Національний у-т «Львівська політехніка». Львів, 2019. 216 с.
2. Мірошник О. Місцеве самоврядування в умовах війни: підсумки за період від 24 лютого до 30 квітня. *UPlan*. 2022. URL : <https://uplan.org.ua/analytics/mistseve-samovriaduvannia-v-umovakh-viiny-pidsumky-za-period-vid-24-liutoho-do-30-kvitnia/>

УДК 347.962

Ірина ГЕРМАН / Iryna HERMAN

*студентка 4 курсу зі спеціальності 081 «Право»
Навчально-наукового інституту права та політології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ)*

Наталія СУХИЦЬКА / Nataliia SUKHYTSKA

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права та політології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ)*

СУТНІСТЬ ІНСТИТУТУ «ОСОБЛИВОЇ ДУМКИ СУДДІ»

Якість судових рішень є ключовим показником рівня правосуддя в державі. Вимоги до змісту та структури рішень суду містяться в процесуальних кодексах, проте кожен суддя має свій власний стиль викладу. В умовах реформування судової системи України на шляху до європейських стандартів все більшого значення набуває інститут особливої думки судді.

Особливі думки відіграють декілька важливих ролей. По-перше, вони є каналом інформування суспільства про суть судових дискусій та аргументацію сторін. Це сприяє прозорості та відкритості судової влади. По-друге, можливість публічно висловити особливу думку підвищує особисту відповідальність конкретного судді за прийняте колегіальне рішення. По-третє, це є способом захисту професійної гідності та репутації суддів. І нарешті, право на особливу думку є однією з гарантій незалежності та об'єктивності суддів.

Варто зауважити, що у наш час інститут особливої думки набуває особливого значення як для розбудови ефективної судової системи, так і для утвердження принципів відкритості, індивідуальної відповідальності та незалежності суддів.

Термін «окрема думка» в юриспруденції використовується на позначення думки члена колегіального органу, який повністю або частково не погоджується з рішенням, прийнятим більшістю представників цього органу. Зокрема, як слушно зауважив суддя Верховного Суду Д. Гудима, «окрема думка – це вираження позиції щодо проблеми, яка вже вирішена судом. Це крик душі з приводу того, що певні аргументи судді не знайшли свого відображення у мотивувальній частині судового рішення, або ж він не погоджується з резолютивною його частиною» [1, с. 59]. На думку вчених, особлива думка являє собою «публічне вираження судьями, які беруть участь у судовому розгляді, власної правової, політичної або ідеологічної позиції» [2, с. 2447].

Інститут особливих думок слугує гарантом суддівської незалежності і дає змогу суддям позиціонувати себе не тільки частиною дискурсивного експертного співтовариства, а й суверенною особистістю, носієм і транслятором суб'єктивної творчої правової позиції, максимально експлікувати своє професійне «я» [3].

З'ясовано, що окремі думки мають досить тривалу історію, що дає змогу виокремити тенденції їх розвитку в Україні та зарубіжних країнах. Історично в судовій практиці склалися дві категорії особливих думок, що мають свої лінгвопрагматичні особливості: 1) особлива думка незгоди (*dissenting opinion*), яка, по суті, і є власне «особливою думкою», оскільки це випадки, коли суддя не приймає саму суть ухваленого рішення і голосує проти нього; 2) особлива думка згоди, або просто думка (*concurring opinion*), заявляється у випадках, коли суддя не має заперечень проти самого рішення колегії і приєднується до нього, проте або вважає наведені доводи чи шляхи вирішення правового спору невдалими, або привносить в аргументацію додаткові міркування. Цей вид особливих думок характеризується більшою свободою вираження правової позиції і щодо змісту, і щодо аргументів. У конституційному судочинстві України сформувалася модель повної відкритості окремої думки судді конституційної юстиції, найвищим ступенем якої є публікація окремої думки разом із рішенням [4, с. 4]. Отже, можна дійти висновку, що особлива думка є унікальним незалежним жанром судового дискурсу. В ній поєднуються логічність, посилення на букву закону та емоційно забарвлені мовні засоби для аргументації позиції автора.

У науковій літературі описано основоположні ознаки особливої думки, прагматично значущі для її вивчення як компонента тексту судового рішення:

- суб'єкт права на особливу думку (суддя, що входить до складу колегії);
- відмінність позиції цього суб'єкта від позиції більшості членів колегії;
- час заяви (особлива думка завжди слідує за рішенням суду);
- відмінність від актів неофіційного тлумачення права, оскільки їхні закони діють як офіційні [1, с. 60-61].

Висловлення суддею окремої думки розглянуто як його невід'ємне право – як право судді на окрему думку. Це право містить два аспекти: 1) закріплення права судді заявити окрему думку (матеріальний аспект окремої думки судді, що визначає сам факт наявності відповідного права судді); 2) регламентація порядку та умов доступу до текстів цих окремих думок (процесуальний аспект окремої думки судді, що характеризує «зовнішні» прояви реалізації відповідного права судді). На відміну від індивідуальних правових позицій, які вирішують конкретні справи, окрема думка не є обов'язковою для сторін чи інших осіб і безпосередньо не породжує правових наслідків [4, с. 5].

Отже, стильова специфіка особливої думки зумовлена її персоналізованим, суб'єктивним характером, що знаходить вираження в емоційно-експресивних, образних, оціночних засобах [3].

Наголошено, що органи конституційної юстиції звертаються до досвіду зарубіжних держав при ухваленні рішень. У рішеннях Конституційного Суду України, а також в окремих думках і думках суддів аналізується досвід таких країн, як Австрія, Бельгія, Болгарія, Велика Британія, Німеччина, Іспанія, Італія, Канада, Латвія, Литва, Португалія, Словаччина, США, Франція, Хорватія, Швейцарія, Швеція та ін. У своїх рішеннях Конституційний Суд України керується і науковими доробками вчених-юристів, і коментарями до законодавства для аргументування власної позиції. Крім теоретичних новел, в окремих думках конституційних суддів

можуть бути посилання на практику іноземних судів або інших владних установ. Такі правові позиції також слугують розширенню знань, оскільки дають змогу дізнатися і використати чужий досвід врегулювання спірних ситуацій [4, с. 4-5].

Існування інституту окремої думки суддів підштовхує до глибшого, всебічного і повного розгляду справи, що дає необхідну міру достатнього обґрунтування рішення. Він мотивує окремих суддів в професійному вдосконаленні, а Суду виходити в конституційний простір, долаючи межі позитивізму.

І, хоч, в останні роки збільшується популярність окремих думок: після прийняття окремих рішень ми можемо спостерігати не сталість і однозначність, а нестійке занепокоєння, яке поступово приходиться до певної рівноваги протилежностей. Якщо ж після прийняття рішення ми не спостерігаємо дану рівновагу, це вказує не на порушення процесу, не на неналежний професіоналізм окремих суддів, не на функціональну неспроможність Суду, а на незакінченість процесу становлення [5].

Відтак, в кожній ситуації можуть існувати різні ракурси тлумачення правових норм чи обставин справи. Можливість висловити альтернативний погляд сприяє більш глибокому аналізу проблеми. Це як терези з двох чашок: інститут особливої думки додає ваги на чашу додаткових міркувань, які збагачують загальну картину.

Окрім комплексного розгляду, особлива думка виконує важливу контролюючу функцію. Вказівка на можливі недоліки чи непереконливість основного рішення стимулює суддів пильніше зважувати всі докази та аргументи. Адже хтось побачить ці логічні діри чи фактичні помилки. Так формується культура обґрунтованих та вивірених рішень.

І, нарешті, аналіз особливих думок суддів дає змогу побачити, де саме виникають проблеми у правозастосовній практиці, які норми законодавства потребують уточнення чи уніфікації. Тобто це своєрідний барометр якості всієї системи судочинства.

Отже, інститут особливої думки судді має не лише важливе теоретичне, але й прикладне значення для удосконалення системи правосуддя. Саме тому цей механізм є гарантією об'єктивності та неупередженості розгляду судових справ, а тому – однією з опор справедливого та якісного правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Куп'янська А. М. Особливості інституту «особливої думки судді». *Гарантії та забезпечення прав людини в Україні: становлення, розвиток та перспективи* : збірник тез доповідей та повідомлень за матеріалами круглого столу (м. Харків, 4 грудня 2022 р.). Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. 146 с. URL : <https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/vnd/zbirnyky-naukovyh-konferenczij/>

2. Suetina O. G., Serebriakova S. V. The Types of Intertextual Connections in the Judicial Discourse. *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences EpSBS*. 2020. Vol. 92. London: Future Academy, 2020. P. 2445–2452.

3. Куп'янська А. М. Інститут особливої думки як гарантія незалежності судді конституційної юстиції. *Функціонування Україна на сучасній геополітичній шахівниці світу: феноменологічний та конституційно-правовий аналіз*: матеріали міжнародного круглого столу, м. Ужгород, 14 липня 2022 р. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2022. С. 67–74.

4. Куп'янська А. М. Становлення та розвиток інституту окремої думки судді конституційної юстиції в Україні та зарубіжних країнах : дис. ... канд. юр. наук. Львів, 2023. 244 с.

5. Токар Л. В. Токар Л. В. Окрема думка судді: загроза дисонансу або умова поліфонічної єдності? Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022.